Број 26. У Новом Саду, у уторак 5. фебруара 1908. Година XLIII.

„Застава“ излази сваки дан двапута, а недељом свецем и данима иза недеље и свеца једаред.

Цена је за Угарску кад се јутарњи и вечерњи лист заједно шаље на један месец 2 кр. 70 пот. а на три месеца 8 круна.

Поједини јутарњи бројеви стају 2 потуре.

ЗАСТАВА

За огласе плаћа се по 12 пот. од сваке врсте оваких ситних слова.

Уредништво „Заставе“ је у кући г. Ј. Чавића Администрација „Заставе“ налази се у кући где је Милетићева штампарија у главној ул, бр. 22.

Поједини јутарњи бројеви стају 2 потуре.

ЛИСТ СРПСКЕ НАРОДНЕ РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ. (Јутарњи лист.) ИЗДАЊЕ „РАДА“ ДЕОНИЧАРСКОГ ДРУШТВА У РУМИ

Изборна борба и социјализам.

„Застава“ је у свом малом броју од 26. јануара донела чланак под насловом: Изборна борба и социјализам. Тамо смо разјаснили шта значи колективизам, заједница у ствари земље.

„Право Народа“ новине социјал демократске странке у броју 5. о. г. у чланку „Застава“ и колективизам одговара на тај чланак. И нама је врло жао што се само извлачи и завија. Не сме да каже, да колективизам главно начело социјализма гласи, да све што је потребно за производњу, дакле сировине, алати, земље, фабрике, не сме да буде лична својина него прелази у општу својину. Не сме то да каже него се извлачи на јако одвратан начин. „Право Народа“ вели: „Социјалистички колективизам није никакав захтев, већ начело социјалне демократије“. Дакле није захтев, већ начело! Разумете ли то?! Јесте начело, али није захтев. То би значило: Социјалисте не захтевају оно што је начело социјализма.

Или то треба да значи: колективизам ми не можемо извести сад, зато ћемо га обесити о клин. Али онда у том социјалистичком програму има много мање но у радикалном програму. Праве социјалисте траже и шире по народу начела колективизма. Наше се социјалисте извлаче из тога. Али онда они нису праве социјалисте. А то смо ми увек и тврдили. То је „ватра без пламена“. Прави социјализам има свога смисла иако му није још време. Али овај социјализам, што га неки шире по Хрватској и Славонији нит има смисла, нит му је време. Оно су само грдње и ништа више.

Коме такав социјализам треба, на част му.

Пораз Витомира Кораћа у Шиду.

Вођа социјалистичке странке Витомир Кораћ кандидује се у шидском срезу. Тамо је он сасвим погрешно проповедао ратарима социализам. Тумачио га је тако, као да у социјалистичком друштву може бити земља и својина појединаца. Овај лажан социјализам проповедао је по свој прилици за то, јер зна да наши ратари неће ни да чују за онако стање, у коме ратар не би био господар своје земље.

Витомиру Кораћу је пребачено у „Застави“ да не проповеда прави социјализам. И у „Застави“, протумачен је колективизам, кога траже социјалисте у свима својим програмима, па и социјалисте Угарске и Хрватске и Славоније, овако:

„Колективизам значи заједница. Колективизам имања значи заједница имања. Све оно, што је потребно за производњу (продукцију), дакле сировине, алати, земља, фабрике, прелази у општу својину. У социјалистичком друштву не сме нико имати ни педља земље, ни једна фабрика, ни један плуг, не сме да буде лична својина појединог човека. Оно социјалистичка продукција значи заједничка производња. Ни појединац занатлија, ни појединац ратар неће смети да произвађа сам ни жито, ни кукурузе, ни ципелу, ни једну корпу. То ће производити удружења. А да би могла наступити овакова социјалистичка производња, не сме бити лична својина ни оно, чиме се ради (алати), ни оно, на чему се ради (земља и т. д.).

Ово је главно економско начело социјализма. Ово траже све социјалистичке странке. У овоме нема разних мишљења. Може бити говора, шта сме бити лична својина. Лична својина може бити у социјалистичком друштву оно, што неко заради, лична својина може бити одело или намештај, књиге и друго, али никако оно, чиме се ради и оно, на чему се ради, а најмање земља. *Ни један педаљ земље не сме бити ничија својина, чак ни гроб, у коме се неко сарани.*“

На то је Витомир Кораћ сазвао бирачки збор у Шиду, да докаже како заступа право социјалистичко начело, а уједно је позвао и више угледнијих чланова српске народне радикалне странке, на тај збор.

Остављено је да на тај збор оде кандидат српске народна радикалне странке за шидски срез др. Александар Рокнић.

Кораћ је у своме говору износио, како социјализам не тражи да сва земља буде заједничка својина (друштвена, државна), већ је проповедао неки нов шидски социјализам, да ће само велика и већа имања прећи у заједничку својину, а да ће мања имања моћи остати приватна својина.

На то га је Рокнић заједљиво запитао, која су то велика и већа имања, а која су то мала имања. И који ће бити ти, који ће морати своју земљу уступити у општу својину, државну, а којима ће бити слободно да задрже своју земљу.

Др. Рокнић је изнео из социјалистичког програма прву тачку, која гласи: „Приватну својину средстава за производњу укинути и заменути је заједничком својином“. Шта значи ово: укинути и претворити средства за производњу у заједничку својину. Врло важно средство за производњу то је и земља, и нема социјалистичког програма, који би то порицао. Програм наших социјалиста у Угарској па и у Хрватској и Славонији извађен је из ерфуртског програма, што га је донео велики социјалистички конгрес 1891. године. Тамо је тачно поређано шта све да се преобрати у друштвену својину, и наведено је ово: Земља, окна и рудници, сировине, алати, машине, саобраћајна средства.

Витомир Кораћ био је збуњен јер му је др. Рокнић доказивао, да он или није кадар да разуме социјалистички програм или да хотимично тумачи онако како не треба. Доказивао је да су и наше социјалисте дужне да искрено и отворено обавештавају свет о правим начелима социјализма, па да и ратару омиле оно што му се данас не свиди, а не може се одобрити, да се проповеда лажно једно начело, које је познато целом образованом свету.

Витомир Кораћ је збуњен поново изнео, како социјализам тражи само колективизам спахилука и великих имања. Дотеран до дувара пристао је немајући куда, да се његов програмски говор пошље на оцену социјалним организацијама у Бечу и Берлину, да они пресуде јели то прави социјализам или швиндл т. ј. нови социјализам кога је, како рече др. Рокнић, Кораћ створио само за шидски срез. И др. Стева Стојковић адвокат у Шиду је у лепом, јевгровитом говору доказао Кораћу, да народ не треба и не сме поштен човек обмањивати лажним социјализмом.

Витомир Кораћ је претрпео пораз. Искупљени бирачи бурно су поздравили др. Рокнића и кад је дошао на збор и кад је отишао са њега. Избор дра Рокнића је осигуран.

Земунски кандидати.

Земун, 3. фебруара.

Данас, у недељу по подне био је овде јаван збор, што га је сазвао наш кандидат др. Миливој Бабић, да развије свој програм. Позвао је и Србе и Немце. И грађанство се одазвало у највећем броју, те напунило дупком велику дворану у „Гранд Хотелу“.

Збор је отворио др. Лука Ристић подужим говором, који је лепо прамљен. За тим је било конституисање и изабрано је више председника и поверођа са обе стране. Збором је руководио први изабрани председник Ђорђе пл. Спирта.

Наш кандидат др. Миливој Бабић дочекан је дугим и бурним узвицима чим се појавио. За тим је говорио српски преко једног сата. Изнео је програм српске народне радикалне странке и обележио политичко стање у крупним потезима, јасно и веома занимљиво. За време целог његовог говора пратило га је одобравање.

За овим је говорио наш млади свештеник Д. Марковић врло пригодно, на српском језику, а сакупљени су доказали, да им се говор допао. — Онда је Адам Лотшпајх говорио на немачком језику, и био је такође бурно поздрављен. За тим је на немачком језику говорио наш кандидат и Немци су својим узвицима показали колико им се говор допада и колико су за њега заузети. На послетку је још позван да говори Јаша Томић, који се одазвао позиву и говорио на немачком и српском језику.

Збор се развијао у најбољем расположењу са клицањем: Живио др. Миливој Бабић. — Наши противници чине све могуће да задобију чиновнике, којих је мал' те не трећина свију бирача, јер су код осталог грађанства обрали бостан. Ми тврдо верујемо, да ће наш радикални кандидат др. Бабић победити.

* * *

У исти час, кад је др. Миливој Бабић држао у „Гранд Хотелу“ јаван збор, држао је његов противкандидат Вл. Николић-Подрињски у „хотел Централу“ при затвореним вратима поузданички састанак. Бираче нису све пуштали, али су испунили бар донекле правнину хрватским ђацима и другим небирачима.

Бивши подбан поновио је оно што је дан раније у Ср. Карловцима. Чувао се да каже да је Србин, чувао се да каже да није Србин. О српском народу ни беле. Та зна се, да је он био до пре две године православни Хрват. Нико га од Срба ни рачунао није. Његов син се и данас јавно издаје у Загребу за Хрвата и дружи се само са Хрватима. И сам В. Николић признао је тек онда да је Србин, кад су хтели да га именују за подбана, па да се не каже: Сва три одељна предстојника су Хрвати, сетише се да је православан, те га направише за тај посао Србином. Као такав Србин радио је да се не потврде закључци нашег народно црквеног сабора.

Наш Србин — Несрбин кандидат, усрећиће нас још неколико дана својим боравком. Правиће посете, па чак и код „ситних и малих“. Прошла су она времена, кад је свет пузио пред „господством, које му ломи врат“. — Ми познајемо рад „Подринског“, и само га према томе раду ценимо. Штета за оно скупо време што га господин губи у Земуну. Иначе нам је мило што ће имати прилику да нас позна.

Кандидат српске и хрватске коалиције др. Владимир Николић-Подрински у Карловцима.

Дочек на жељезничкој станици.

Око 2 сата после подне запазило се живље кретање гимназијске и богословске омладине на станици а међу њима могао се видети по који професор са гимназије и богословије. Пријe подне разнео се глас, да

не могу да заборраве 1848 годину, али он ће зато ипак настојати, да се преко тих догађаја баци копрена заборава Најпре ће гледати, да успостави добре одношаје на трговинском а затим и на политичким пољу Он је уверен, да се могу успоставити добри одношаји између Русије и Угарске. Ова је значајна изјава у Будимпешти врло добро примљена. Али друго је питање, шта ће на то рећи Светозар Прибићевић, уредник „Србобрана“. Ми се чудимо, да се гроф Муравјев могао тако загрејати за пријатељство Русије са Мађарима пре него што су на то пристали Светозар Прибићевић и Фран Супило!

Енглеска и Балкан. Перси је у парламенту ставио питање министру Грају, да ли ће у случају повећања реформне жандармерије у Мађедонији и смањена турске војске усвојити се идеја Лансдовнова да и Бугарска мора смањити свују војску, или да силе гарантују да Бугарска неће сме ти заузети ни један део турске територије Грај је одгозорио да та идеја није ушла у скорашње предлоге енглеске владе, али ако се буду правили шири предлози узеће се у оцену и гаранције у смислу Лансдовонове идеје Грај је затим рекао да је примио к знању изјаву Еренталову у угарским делегацијама, да би повећање реформ. жандармерије било непрактично да се униште мађедонске чете, и да су аустро-угарска и руска влада изјасниле се у истом смислу, но да ће енглеска влада чекати да чује мишљење и других сила, па ће тек онда решавати о своме држању по овој ствари.

Именовање Чарикова У именовању Чарикова за помоћника министра спољашњих послова виде знак да ће Русија хтети енергичније заступати словенске интересе на Балкану јер је Чариков као пријатељ Нелидова бившег посланика у Цариграду познат као пријатељ словенске мисли. Држе, да је то само питање времена, кад ће Чариков бити именован, на место Извол ског, министром спољашних послова

Изборна борба у Хрватској и Славонији.

Дочек кандидата радикалне странке у Тењи.

Изборници радикалне странке у Тењи заказаше на Три Јерарха скупштину из борника те на исту позваше кандидата радикалне странке за изборни котар даљски, одличну снагу др. Светислава Новака.

Око 2 сата по подне стиже нам наш кандидат др Светислав Новак у пратњи многобројних Срба Осечана, те пуцњавом из топова дадосмо знак, да се изборници купе

Не потраја дуго, али се искупише многобројни бирачи и изборници тењски, и то без разлике, Срби. Хрвати, Немци те напуниште дупком просторије у гостионици ве лик Србина и ватреног радикала Младена Тубића, тако да се је скупштина морала држати у дворишту, јер је сваки хтео да види и чује уваженог борца др Светислава Новака.

Скупштину је отворио парох тењски Петар Милојчић те приказавши скупштини кандидата радикалне странке за изборни котар даљски, замоли др Светислава Новака, да развије свој програм

Бираним речима, лако разумљивим на чином почиње говорник свој говор разлажући, да народ и странка као поједини човек треба, да зна шта хоће, камо тежи? Треба да има јасну циљ, прописану мету а то је програм; па стојећи на програму радикалне странке напомиње како је основ на мисао радикалног програма, да држава треба да је положена на широким темељима демократизма и да у њој влада слобода, правда, братство и једнакост Истиче за тим како Срби у Хрватској и Славонији гаје љубав према овој домовини у којој живе и према браћи Хрватима с којима заједнички живе и добро и зло деле, те да баш програм радикалне странке захтева што самосталнији државоправни положај Хрватске и Славоније, а навластито финанцијалну самосталност у свима гранама

За тим наглашава како ми Срби имамо и својих захтева као народ, а ти захтеви јесу: да нам се даду српске народне вероисповедне школе и да се исте издржавају из оних средстава из којих се и кому налне школе издржавају; да се узакони слободна употреба ћирилице и слободно истицање српске народне заставе

Ове речи говорникове падале су као огњене искре на душе слушатеља, те једва бијаше краја клицању: живио др Новак, такав нам треба посланик.

Кад се је народно одушевљење мало стишало, настави говорник свој говор како народ не може само од слободе живети, него је преко нужно, да се и његово економско стање поправи, јер од саме слободе имаће ту корист, да се слободно сели у Америку Ту сад стане само њему својственим начином разлагати, како је данас пореза неправедно распорезана те тишти највећма најсиромашније народне слојеве, који највише за државу сносе, а ништа скоро од државе не добијају

Но круна је била у говорниковој програмној беседи завршетак. Говорник је управо електричном светлошћу о ветлио данашње изборно право, које је на поругу XX столећа, а наиме, да је изборно право овисно о плаћању пореза као да се човек рађа са поревном књижицом у руци Својим громким гласом завршио је, да се српска радикална странка бори за такво изборно право, које ће поштивати достојанство и право човечје, а то је — опште тајно гласање!

Овим завршним речима говорник је распламтио жар народног одушевљења, те сви једнодушно клицаху: Живио наш радикални кандидат др Новак, и растајаху се речима: Кад извесни куцне час, зови само ево нас! *Војислав.*

*

Хрватска коалиција и званичници. Коалиционашки чиновници ударише у дреку, да спасу за себе званичничке гласове. Причају, како ће најдаље за три месеца они доћи на владу. Њихов Николић-Подрински постаће бан. Нека дакле само гласају слободно за коалицију. „Србобран“ је све хрватске листове претерао у измишљању. Доноси допис из Беча, који је скован у уредништву „Србобрана“ Ту истиче, како је Николић омиљен на двору а има везе и у кабинетској канцеларији Е сад чујте званичници! Гледајте шта ћете. Гласајте за Светозара, Буду и Јову, ако мислите, да се скрасите на својим местима Иначе зло и наопако, кад Светозара обузме гњев. Силан је и моћан је он Већ је сву браду почупао од силне снаге, која је у њему. Али Буде се нешто побојава, не верује, да ће се званичници уплашити од претња великог Светозара.

*

Пишу нам из Шида: На Три Јерарха био је код нас поузданички збор наше српске народне радикалне странке, који је био ванредно лепо посећен. Наш кандидат г. др. Александар Рокнић може бити потпуно задовољан, колико посетом, још већма тим, што је његов исцрпни програмни говор са особитом пажњом саслушан, а био је овда-онда само прекинут узвицима у знак одобравања.

Леп број интелигенције, занатлија, трговаца и — као што је природно — велика маса ратара искупила се. И на збору баш то сталешко шаренило најбоље је и доказало, да сви сталежи у друштву заједно могу представити народ; њихова међусобна сношљивост и трпељивост, то је она права, остварена демократија.

Велика дворана код Шалоша била је дупком пуна. Преко две стотине бирача чекало је да чује кандидата, а сила света пред гостионицом (који доцније оде и на социјалистички збор), доказало је јасно живо интересовање и код других странака.

Вођа социјалиста Витомир Кораћ, дошао је и одвео своје људе, сигурно зато, јер се бојао какве провокације и да се не сврши као на Удбини. Да, тако раде људи од резона и такта, па ма они били и противници. Самосталци то не уму. Они животе својих суграђана Срба стављају на коцку само да осујете један програмни говор свог политичког противника!

Али, заиста мора бити жао сваком Србину: и у Писаровини и у Питомачи и у Сјеничаку, кад је сулио жандарски куршум и џелатов конопац, »влашке« су капе остајале пусте!

И опструкцију, ону јалову опструкцију у Пешти — и ту су добили часни задатак Срби самосталци да изведу. Из њихове странке излазе званични (и скривени) православни Хрвати. Или: зар ко још може сумњати у православно Хрватство једног дра Душана Поповића, Буда пл. Будисављевића, Светозара Прибићевића, кад се на њиховом програму кандидују: Гавра Манојловић и Николић-Подрински.

Али сад им неће упалити. Сад смо их прозрели, а и народ је прогледао!...

Наш кандидат је развио свој програм и својим, познатим лепим начином и великом говорничком вештином изнео програм и захтеве српске народне радикалне странке. Говорио је прво о узроцима конфликта са угарском владом, о прагматици и опструкцији коалиције. За тим је говорио за слободу штампе и говора, за осигурање од елементарне штете, у незгоди, болести и немоћи, осигурање стоке, потпуно ослобођење лечења и апотека, бесплатно суђење, а нарочито опште, директно и тајно право избора без икаквих тешкоћа, као и то, да се осигура право мањине (као што је већ урађено у Србији).

Даље је говорио наш кандидат о редукцији стајаће војске, о прогресивној порези, о разрешавању спахилука, преиначењу закона о берзи и ограничењу берзанских спекулација и берзанске трговине, а нарочито о трговини на оброке (рате).

Наш кандидат је говорио и о држању српске народне радикалне странке на народно-црквеном сабору и о успесима, које је постигла тим, што је добила већ неке потврде својих закључака, нарочито што се тиче српских народних вероисповедних школа и мотивисао је излазак радикала из коалиције. Наши — вели говорник — противници, као што јаловом опструкцијом нису постигли ништа у Пешти, исто тако нису постигли ништа ни својим излазом из карловачког сабора. Народ ће баш по успесима и држању видети и просудити, ко му је бољи и искренији пријатељ и родољуб: да ли они, који хтедоше да раде па и урадише или они, који без нужде пренесоше тежиште борбе у Пешту.

О реформама у управи са црквено-народним иметком нарочито се допао свету начин, којим се мисли олакшати народу: оно, што је учињено са Сиригом и неким манастирским салашима, хоће радикална странка да учини са свима — да их испарцелише и изда народу под закуп, али то хоће не само са манастирима, него и са Дањем да уради. То се свету ванредно допало и одобравање је било неописано.

Говорио је даље и о груписању сталежа, али не да се води рат међу њима, као што то хоће социјалисте, него да сталеж један други

лио. Тешио се је с тиме, да ће бољи, спремнији доћи. »Уповају же, что грјадушчаја времена принесут с собоју искусних људеј в роду моем, котори чрез воја прежде бившија вјеки благоразумних. Историков посматрајат, којих мње неслучилосја имјети и современое описание Историји нашеја роду своему представљати и запустјелое Отечество свое свјетом историческим просвјетовже, возстајат«, вели Рајић (П. 122—123 Беч издања). Али није он имао само своје мане пред очима, него и мане старих, из којих је он своје градиво црпео. Каква је то забуна међу старим словенским и грчким списатељима, види се још боље из овог места: — — — При сем и по њем сљедујушчем Государје весма намјежанна повјест г всех Историков представљаестсја, по тому что ниже речески, ниже словенски писатели по тогдашјаго вјека обичају хронологију поставили и многаја подобнаја имена кралеј, банов и »жупанов« за едино почитајут итд. (П. 277).

Рајић се где год иде бори против својих извора, али је тешко било светлост хисторијске критике свугди унети *Тај мрак спуштен је над већим делом српске историје и данас још, и као што смо већ видели, није га могао ни сам Иларијон Руварац разгонити и ако је по Јовану Радонићу имао неописано много својстава, која у потпуном смислу речи опет по Радонићу ни један хисторик до данас није имао.* Ни за Гибона, ни Мекониј, ни Момзена, ни Тјера, ни Ранкеа не може се рећи, да све оно имају што је Иларијон Руварац имао. Ваља прочитати оно, што у почетку рекосмо, управо што о њему Радонић рече. — *Праве величине не требају ни ласкавце ни у величатеље, оне су без припомоћи малих људи оно што су!*